

ΤΑ ΓΑΛΑΖΙΑ ΠΟΥΛΙΑ*

Ἔπο

Γ. Η. ΠΑΓΚΑΛΟΥ

Ἐπέρασαν μῆνες ἀπὸ τότε ποὺ ἔφυγε τὸ ξεχωριστὸ γαλάζιο πουλι ἀπὸ τὴ φωλιά του, ποὺ τὴν εὑρίσκε, ὅπως μοῦ εἶπε, λίγο στενόχωρη. Σχεδὸν τὴν εἶχα ξεχάσει, καὶ γι' αὐτὸ ξαφνιάστηκα ὅταν ἓνα ἀπόγεμμα ἐμπῆκε ἀναπάντεχα στὸ γραφεῖο μου. Σχεδὸν δὲν τὴν ἀναγνώρισα. Τὰ ξανθὰ της τὰ μαλλιά ἦσαν ἀκατάστατα καὶ εἶχαν πάρει τὸ χρῶμα τοῦ ἀχύρου, τὸ δέρμα της εἶχε σκουρύνει καὶ τὸ χέρι της, ὅπως τῶπιασα γιὰ νὰ τὴ χαιρετήσω, ἦτανε λίγο τραχύ.

— Σὰς θυμόμουνα πάντα, κ. Καθηγητά, καὶ βιαζόμουνα νὰ σὰς συναντήσω νὰ σὰς πῶ τί ἔκανα ἀπὸ τότε ποὺ διορίστηκα. Σὰς εἶχα δώσει τὴν ὑπόσχεση νὰ σὰς γράψω. Ἐκαμα κάτι καλύτερο. Ἐκράτησα ἓνα ἡμερολόγιο, ὅπου ἐσημείωνα ὅ,τι ἐνόμιζα πὼς ἦταν ἐνδιαφέρον. Θέλετε νὰ τὸ διαβάσετε;

— Καὶ βέβαια θέλω, γιὰτι ἐλπίζω ὅτι ἔκαμες καλὴ δουλειά.

— Ὅσο γιὰ τὶς ἀνορθογραφίες μου, θὰ μοῦ τὶς συχωρέσετε, κ. Καθηγητά· δὲν μοῦ εἶπατε κάποτε ὅτι εἶμαι κι' ἐγὼ τόσο διαφορετικὴ ποὺ μοιάζω σὰν ἀνορθογραφία;

Μὲ κάποια συστολὴ μὰ καὶ ὑπερηφάνεια βγάζει ἀπ' τὴν τσάντα της καὶ μοῦ δίνει ἓνα εἶδος ἀτζέντας, ἀπ' αὐτὲς ποὺ μοιράζονται οἱ φαρμακευτικὲς βιομηχανίες, ὅπου σὲ κάθε σελίδα εἶναι μιὰ ξέχωρη ἡμερομηνία.

Μὲ τὴν πρώτη ματιὰ βλέπω πολλὰς ἄδειες σελίδες. Φαίνεται πὼς ἔκανα κανέναν ἀνεπαίσθητο μορφασμό, γιὰτι μοῦ εἶπεν ἀμέσως:

— Ἐγραφα μόνον ὅ,τι ἐνόμιζα ἀξιόλογο. Ἦταν μέρες ποὺ ἡ δουλειά μου ἦταν ἀση-

μαντὴ ἢ ποὺ οἱ πράξεις μου δὲν ἦταν ἀπὸ κείνες ποὺ μολογᾷ ὁ καθένας, καὶ μάλιστα τὶς γράφει.

— Καὶ πὼς βρίσκεσαι ἐδῶ;

— Εἶμαι ἐδῶ μὲ μιὰ μικρὴ ἄδεια καὶ πάω στὴ μητέρα μου γιὰ λίγες μέρες, γιὰτι μὴ γράψω πὼς εἶναι ἄρρωστη. Τῆς μεταφέρω λίγο ἀγέρι τῆς Κρήτης καὶ λίγα ἀγριολούλουδα γιὰ τὸν τάφο τοῦ παπποῦ, εἶμαι σίγουρη πὼς θὰ συγκινηθῆ. Θὰ σὰς ἀφίσω λοιπὸν τὸ ἡμερολόγιο καὶ θὰ τὸ πάρω ἐπιστρέφοντας. Μὴ μὲ κρίνετε ὅμως πολὺ ἀσθηρὰ.

Ἄς πάρουμε λοιπὸν μερικὲς ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ ἡμερολογίου καὶ ἄς τὶς ἀντιγράψουμε, γιὰτι εἶναι ὄχι μόνον δροσερὲς ἀλλὰ καὶ διδακτικὲς.

10 Φεβρουαρίου, βράδυ

Ταξιδεύω μὲ τὸ βαπόρι πρὸς τὸ νησί τοῦ παπποῦ, τὴν Κρήτη. Εἶμαι πολὺ συγκινημένη καὶ ἀνυπόμονη. Πὼς θὰ μοῦ φανῆ «αὐτὴ ἡ σειρήνα τοῦ γιαλοῦ», ἡ Κρήτη, ἡ ρίζα τῆς γενιάς μου; Πὼς θὰ εἶναι οἱ συγγενεῖς μου ποὺ ἔμειναν ἐκεῖ; Θὰ μὲ λογαριάσουν σὰν δική τους; Θὰ μὲ ἀγαπήσουν; Θὰ καταλάβουν πὼς ἐζήτησα νὰ διορισθῶ τόσο μακριὰ γιὰ νὰ μπορέσω νὰ ξοφλήσω τὸ χρέος τῆς βορεινῆς ἐπαρχίας ὅπου γεννήθηκα πρὸς τὸ μπαρουτοκαπνισμένο νησί; Πὼς νὰ εἶναι ἄραγε ὁ Νομιάτρος, θὰ εἶναι καλὸς μαζί μου;

11 Φεβρουαρίου, πρωί

Ξημερώνει καθὼς φτάνομε στ' ἄκρογιάλια τῆς Δυτικῆς Κρήτης. Εἶμαι στὸ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους.

κατάστρομα από τις 6 το πρωί. Είναι κρύο, μὰ ὁ οὐρανὸς εἶναι κατακάθαρος. Τὸ κοκκινόχωμα κοντὰ στὴν παραλία μοιάζει ζυμωμένο μὲ αἷμα, πιὸ πάνω σκουραίνει ὁ τόπος καὶ πιὸ πίσω φυτρώνουν κάτασπρα ἀπὸ τὰ χιόνια τὰ Λευκὰ Ὑψη. Πόσο ἀλλοιώτικα εἶναι τὰ βουνὰ ἐδῶ ἀπὸ τὰ μακεδονίτικα!

Θᾶθελα νὰ βγῶ τὸ γρηγορότερο νὰ πατήσω αὐτὸ τὸ χῶμα ποὺ ἤθελε ὁ παπποῦς νὰ τοῦ μεταφέρουν γιὰ νὰ τοῦ τὸ ρίξουν ἐπάνω του ὅταν θὰ τὸν ἔθαβαν.

Ὅμως δὲν προφταίνω, γιατίι, ὡς μοῦ εἶπαν, τὸ βαπόρι θὰ μείνῃ μόνο μιὰ ὥρα καὶ θὰ τραβήξῃ ἀνατολικά.

11 Φεβρουαρίου, μεσημέρι

Ἐφτάσαμε στὸ Ρέθεμος. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπαρχία τοῦ παπποῦ. Ἐλεγεν ἡ μητέρα μου πῶς ὅταν τοῦ παπποῦ τοῦ μιλοῦσαν γιὰ τὸ Ρέθεμος καὶ τὸν ἐπείραζαν λέγοντας: «Χανιώτες γιὰ τ' ἄρματα, Ρεθεμνιώτες γιὰ τὰ γράμματα...» ἐθύμωνε κι' ἔλεγε. «Γιάντα, μωρὲ σεῖς, ντὰ δὲ βγάνει τὸ Ρέθεμος παλικάργια; Ποῦναι, μωρὲ, τ' Ἀρκάδι; στὰ Χανιά;»

Μοῦ φαίνεται πῶς τὴν ξέρω αὐτὴ τὴν πολιτεία. Ἐχῶ διαβάσει γι' αὐτὴν στὸ βιβλίο τοῦ Πρεβελάκη. Ἐχῶ τὴν περιέργεια νὰ δῶ ἂν ὅ,τι θὰ βρῶ σ' αὐτὸ τὸν τόπον θὰ εἶναι ὅμοιο μὲ ὅ,τι ἔχει πλάσει ἡ φαντασία μου.

Κοιτάζω τὴν πολιτεία ἀπὸ τὸ βαπόρι. Ἄπὸ μακρὰ μοιάζει λίγο μὲ τὰ Χανιά. Τὰ ἴδια τεῖχη, τὰ ἴδια σπίτια. Οἱ βάρκες πλησιάζουν καὶ μᾶς ἀποβιβάζουν. Οἱ βαρκάρηδες, πολὺ διαφορετικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ στὴ βορεινὴ μου πατρίδα. Καὶ ὅμως δὲν αἰσθάνομαι καθόλου ξένη σ' αὐτὸ τὸν τόπο. Μπορῶ νὰ πῶ ἀπὸ τώρα πῶς μὲ τραβᾷ ἡ μοῖρα μου πρὸς τὰ ἐδῶ. Ἴσως ἡ ἀνάμνηση τοῦ παπποῦ, ἴσως οἱ θρύλοι ποὺ μ' ἔχουν γοητέψει ἀπὸ παιδί...

13 Φεβρουαρίου

Ὁ Νομιάτρος εἶναι πολὺ συμπαθητικός. Ὅταν τοῦ εἶπα γιατίι ἐξήτησα νὰ διοριστῶ τόσο μακρὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα μου, μ' ἐκοίταξε μὲ ἐκπληξῆ καὶ περιέργεια. Ἄ-

κόμη περισσότερο ἐπαραξενεύτηκε ὅταν τοῦ εἶπα πῶς θέλω νὰ δουλέψω στὴν ὑπαιθρο, νὰ φροντίσω γιὰ τοὺς χωριάτες, γιὰ τὰ παιδιά τους, γιὰ τίς γυναῖκες τους καὶ γιὰ τὰ ζῶα τους. Δὲν μᾶς εἶπατε κάποτε, κ. Καθηγητά, ὅτι μᾶς ἐνδιαφέρει καὶ ἡ υγεία τῶν ζώων, γιατίι τὸ ἄρρωστο ζῶο ὄχι μόνον εἶναι οἰκονομικὴ ζημιὰ ἀλλὰ καὶ κίνδυνος γιὰ τοὺς ἀνθρώπους;

Θὰ μείνω μερικὲς μέρες νὰ κατατοπιστῶ, καὶ θὰ ζητήσω ὕστερα νὰ κάνω μιὰ περιοδεία στὴν ἐπαρχία. Θὰ δῶ τί ὑπάρχει καὶ τί χρειάζεται νὰ γίνῃ. Ἡ σκέψη μου εἶναι νὰ κάμω μιὰν ἀναφορὰ στὸν Νομιάτρο. Εἶναι, μοῦ εἶπεν, ἡ πρώτη φορὰ ποὺ τοῦ διορίζουν βοηθό, διπλωματοῦχο τῆς Σχολῆς. Πόσο μοῦ ἄρεσε αὐτὸς ὁ τίτλος τοῦ Βοηθοῦ Νομιάτρου! Ἐκεῖνο τὸ «Ἐπισκέπτρια» δὲν μοῦ ἔλεγε τίποτε. Κι' ἐσεῖς ἐνομιζατε ὅτι σωστότερο θὰ εἶναι νὰ μᾶς ὀνόμαζαν «Ἀδελφὲς ὑγιεινολόγους» ἢ κάτι ἀνάλογο. Δὲν εἶν' ἔτσι, κ. Καθηγητά;

15 Φεβρουαρίου

Ἐθυσίασα δυὸ μέρες, μὲ τὴν ἄδεια τοῦ κ. Νομιάτρου, γιὰ νὰ τακτοποιηθῶ καὶ νὰ σεργιανίσω τὴν πολιτεία ποὺ ἤξερα μόνον ἀπὸ περιγραφές. Θαλασσοδαρμένη ἀπὸ τὰ κύματα τοῦ Αἰγαίου, μὲ τὰ ἐρείπια τῆς Βενετοκρατίας καὶ τῆς Τουρκοκρατίας, ἔχει κάτι τὸ ξεχωριστὸ ἀπὸ τίς ἄλλες πόλεις ποὺ ἤξερα. Ὅμως ἅμα πηγαίνης πρὸς τὸ νοτιῶ καὶ περιδιαβάξῃ στὰ περιβόλια καὶ τοὺς ἐλαιῶνες, ἡμερεύει ἡ ψυχὴ σου καὶ ξεχνᾷς τὰ περασμένα τῆς τυραννισμένης αὐτῆς γῆς, μὲ τὴν ἀπόλαυση τῆς ἡμερῆς πρασινάδας. Ὑπολογίζω πῶς τὰ ὑγειονομικά της προβλήματα θὰ εἶναι ἅπλᾳ. Στερεώνεται ἡ ἀπόφασή μου νὰ δουλέψω ἔξω στὰ χωριά.

Ὡστόσο μελετῶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ τόπου τούτου καὶ μοῦ φαίνονται πολὺ διαφορετικοί. Δὲν ἔχω ἀκόμη γνωρίσει πολλούς: τὸν βαρκάρη, τὸν ξενοδόχο, τὸν μικρέμπορο καὶ τὸν καφετζῆ τῆς παραλίας. Κουβεντιάζω μαζί τους γιὰ νὰ μάθω τὰ ἔθιμά τους καὶ τὴ γλῶσσα τους, ποὺ κι' αὐτὴ εἶναι ἀρκετὰ ἀλλοιώτικη ἀπὸ τὴ

δική μας ἐκεῖ πάνω. Ἐπρόσεξα πὼς οἱ ἄνθρωποι ἐδῶ ἐκτιμοῦν ιδιαίτερα καὶ τὴ μάθηση καὶ τὴν ἀρχοντιά. Ὁ ξενοδόχος δὲν μ' ἀφήκε καλὰ-καλὰ ν' ἀνασῶν καὶ μοῦ ἀράδιασε τοὺς γραμματισμένους καὶ τοὺς σοφοὺς ποῦ «ἔβγαλε» ἡ ἐπαρχία μας. Τὴν λέει «ἐπαρχία μας», γιατί ἐβιάσθηκα κι' ἐγὼ νὰ τὸν πληροφορήσω πὼς καταγομαι ἀπὸ τοῦτο τὸ μέρος. Τὸ ὅτι λογαριάζουν τὴν ἀρχοντιά φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι ξεχωρίζουν τοὺς συντοπίτες σὲ «καλόσειρους» καὶ «κακόσειρους», ποῦ θὰ πῆ περιπότου εὐγενικῆς καταγωγῆς καὶ ταπεινῆς καταγωγῆς. Ἐρώτησα πὼς γίνεται ὁ χωρισμὸς αὐτός, καὶ μαθαίνω πὼς ἐξὸν ἀπὸ τὸ ὄνομα καὶ τὸν πλοῦτο, ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὴ θωριά σου καὶ ἀπὸ τίς πράξεις σου ποῦ θὰ σὲ κατατάξουν. Ἄν εἶσαι κακοφτιαγμένος, ἂν δὲν τηρῆς τὸν λόγο σου, ἂν ἀκακομεταχειρίζεσαι τὸν ἀδύνατο καὶ φοβᾶσαι τὸν δυνατό, εἶσαι κακόσειρος. Ἄν εἶσαι λεβέντης, περήφανος καὶ ξεπλένης τὴν προσβολὴ ποῦ θὰ σοῦ κάμουν μὲ σκληρὰ ἀντίποινα, εἶσαι καλόσειρος.

20 Φεβρουαρίου

Ὁ κ. Νομιάτρος ἔκαμε σήμερα ἐπιθεώρηση στὸ σφαγεῖο καὶ τὴν ἰχθυαγορά. Μοῦ εἶπε νὰ τὸν ἀκολουθήσω. Ἐπιθεώρησε τὰ κρέατα, ποῦ ἦσαν σχεδὸν ὅλα ἀπὸ ντόπια ζῶα, καὶ ἐπρόσεχεν ιδιαίτερα τὰ χοιρινά. Μοῦ ἔλεγε πὼς πρέπει νὰ ἐξετάζωμε μὲ προσοχὴ τὰ χοιρινά, γιατί δὲν εἶναι σπανία ἡ «τριχίνωσις». Ἐθυμήθηκα, κ. Καθηγητά, πὼς μᾶς εἶχατε πεῖ ὅτι στὴν Κρήτη τὴν ἀρρώστια αὐτὴ τὴν λένε «χάλαζη», γιατί μέσα στὸ κρέας τοῦ ζώου ἔχει μικρὰ-μικρὰ ἄσπρα κομπαλάκια.

—Εὐτυχῶς, λέει ὁ κ. Νομιάτρος, ὅτι ἐδῶ τὸ χοιρινὸ κρέας τὸ τρῶνε ἀφοῦ τὸ ψήσουν καλά, ἀλλοιῶς θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ λάβωμε σοβαρὰ μέτρα προφυλάξεως, γιατί πολλὰ ζῶα δὲν ἔρχονται στὸ σφαγεῖο ἀλλὰ σφάζονται στίς αὐλὲς καὶ στὰ χωράφια.

—Καὶ ὅμως ὑπάρχει τρόπος, κ. Νομιάτρε, νὰ προφυλάξωμε τὸν κόσμον κι' ἀπ' αὐτὸν τὸν κίνδυνον καὶ ἀπὸ ἄλλους.

Παρατηρῶ πὼς ὁ κ. Νομιάτρος μὲ κοί-

τάζει περιέργω, καὶ ἴσως ἀπορεῖ μὲ τὴν ἀυθάδειά μου.

—Ποιὸς εἶν' ὁ τρόπος αὐτός, «Δεσποινὶς Ἐπισκέπτρια»; μοῦ λέει εἰρωνικῶς.

—Νά, ἡ διαφῶτισις τῶν χωρικῶν ἂν τοὺς ἐξηγήσῃ κανεὶς ἀπλὰ καὶ μεθοδικὰ τὰ πράγματα, θὰ τὰ καταλάβουν καὶ θὰ τὰ ἐφαρμόσουν. Ὁ κόσμος ἐδῶ, καθὼς ἀντελήφθη, εἶναι πολὺ προοδευτικὸς.

—Εἶμαι σύμφωνος, μοῦ λέει ἱκανοποιημένος, καὶ ἀφοῦ ἔχετε τόσον σωστὴν ἀντίληψη γιὰ τὸν ρόλο σας, ἐγὼ θὰ σᾶς βοηθήσω.

Πόσον εἶμαι ἱκανοποιημένη, ποῦ ἀρχίζω τὴ δουλειά μου μὲ κατανόηση καὶ βοήθεια τοῦ προϊσταμένου μου! Τί δίκιο ποῦ εἶχα νὰ ζητήσω νὰ μὲ στείλουν ἐδῶ!

1 Μαρτίου

Ὁ κ. Νομιάτρος μοῦ εἶπε νὰ κάμω μιὰ βόλτα πρὸς ἕναν ἐξοχικὸ συνοικισμό, τρία χιλιόμετρα ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, καὶ νὰ τοῦ ἀναφέρω τί εἶδα. Καταλαβαίνω πὼς θέλει νὰ δοκιμάσῃ τίς ἱκανότητές μου. Πηγαίνω πρωὶ-πρωὶ, μὲ τὰ πόδια. Εἶναι ἡ πρώτη ἀνοιξιὰτικὴ μέρα κι' εὐχαριστιέμαι. Ὁ κάμπος ἔχει πρασινίσει, κι' εἶναι κεντημένος ποῦ καὶ ποῦ μὲ κίτρινα λουλούδια. Ἐμαθα ἀργότερα πὼς τὰ ξυνολούλουδα αὐτὰ εἶναι ἄχρηστα γιὰ τὰ ζῶα καὶ βλαβερὰ γιὰ τὰ χωράφια. Φτάνω στὸ πρῶτο σπιτί, καλημερίζω τὴ χωριάτισσα ποῦ κρατᾶ ἕνα μάτσο χλωρόκλαδα καὶ κτυπᾶ τοὺς τοίχους καὶ τὰ σκεῦη τοῦ σπιτιοῦ λέγοντας: «Ὁξω, ψύλλοι καὶ κοριοί, ὄφιδες καὶ ποντικοί». Τὴ ρωτῶ τί κάνει, καὶ μὲ κοιτάζει μὲ περιέργεια.

—Ἴντα κάνω; ξενομπατίσιμα¹ πρέπει νᾶσαι. Ντὰ δὲν εἶναι σήμερα πρώτη τοῦ Μάρτη; Σήμερα δὲν ἀρχίζει ἡ ἀνοιξη; Σήμερα πρέπει νὰ ξορκίσωμε τὰ κακὰ ἔχνη.²

Δοκιμάζω νὰ τῆς πῶ πὼς μὲ τὰ ξόρκια δὲν γίνεται αὐτὸ ποῦ θέλει, ἀλλὰ χρειάζεταιται ψεκασμὸς.

—Κατέω³ τονε ἴγὼ τὸν ψεκασμὸ. Ἐψε-

1. Ξενομπατίσιμα=ξένη, ἀπὸ ξένον τόπο.

2. Ἐχνη=βλαβερὰ ζῶα.

3. Κατέω-κατέχω=γνωρίζω.

κάσασί μας ὀπέρυσι, μὰ αὐτὸς ἦτονε γιὰ τὰ κουνούπια. Κι' ὕστερις βλάφτει πὼς κἀνω αὐτὸ πὸν κἀνανε οἱ παλαιοὶ μας;

— Δίκιο ἔχεις, πατριώτισσα, δὲ βλάφτει.

Σκέπτομαι πόσο ἐπιζήμιο θάτανε νὰ πᾶω ἀντίθετα σὲ μιὰν ἀθῶα πρόληψη. Ἄς ἀφήσωμε τὰ ἐπιχειρήματά μας γιὰ κάτι σοβαρὸ.

— Σὰν πὸν πᾶς, ἀρχοντοπούλα μου, ταχυνή-ταχυνή;

Δὲν ἔχω καλομάθει τὴ διάλεκτο, μὰ δὲν εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβω πὼς ἐννοεῖ πρῶι-πρῶι.

Ἡ προσφώνηση «ἀρχοντοπούλα» μὲ κολακεύει, γιὰτὶ δείχνει πὼς μὲ λογαριάζει γιὰ «καλόσειρη» καὶ μὲ κἀνει νὰ συμπαθῶ τὴν καλοδεμένη αὐτὴ χωριάτισσα μὲ τὰ γκρίζα μαλλιά πὸν τὰ μισοσκεπάζει ἓνα μαῦρο μαντήλι.

— Νὰ καθίσεις νὰ σοῦ δώσω γάλα, μοῦ λέει. Μόνο ἢ γ' αἶγα μας τὸ βγάνει λίγο. Καὶ ἦτον ἢ καημένη ἢ καλύτερη ἀπὸ ὄλες. Μαλτέζικη, καλόγεννη καὶ πολυγαλοῦσα. Ἄπητις¹ μᾶς τὴν ἐφταρμίσανε² μᾶς ἐκἀνει τὰ ριφάκια³ ψοφισμένα.

Θυμᾶμαι ὅτι ἅμα ἓνα ζῶο κἀνη ἀποβολὲς εἶναι πιθανώτατο νὰ ἔχη μελιταῖο, δηλ. βρουκέλλωση, ὅπως ἔλεγατε ὅτι εἶναι σωστότερο νὰ ὀνομάζωμε αὐτὴ τὴν ἀρρώστια.

— Μάλιστα, κυρούλα, τῆς λέω, νὰ πῶ τὸ γάλα σας, μὰ λέω νὰ τὸ βράσωμε, καὶ αὔριο μεθαῦριο νὰ τὴν ἐξετάσωμε τὴν κατσίκια, γιὰτὶ ἔχει ἀρρώστια πὸν μπορεῖ νὰ μεταδοθῆ στοὺς ἀνθρώπους.

— Ἄρρώστια ἔναι μαθὲς καὶ τὸ φτάρμισμα, καὶ κακὴ ἀρρώστια, γιὰτὶ δὲν περνᾷ μὲ τὰ γιατρικά, μόνο θέλει γήτεμα,⁴ ἀλλὰ ἀπὸ ἀνθρώπο πὸν νὰ ξέρη. Ἐγὼ ἔμαι σίγουρη πὼς ἐσὺ σὰν νέικη⁵ πὸν εἶσαι δὲν τὰ πιστεύεις ἐτοῦτα, μὰ ἄκουσε με κι ἐμένα ἀπὸ ἔμαι γρέ.⁶ Καὶ τοῦτο φάσκω⁷

σοῦ το, τὰ παλαιὰ νὰ τὰ πιστεύετε, γιὰτὶ εἶναι χρονῶ πολλῶν παρατηρήσεις.

Δὲν τῆς ἀντιλέγω, γιὰτὶ μᾶς εἶπατε κἀποτε, κ. Καθηγητά, πὼς πρέπει νὰ ξεριζώσωμε τὶς προλήψεις, ἀλλὰ ὄχι μὲ τρόπο πὸν νὰ παρακινῶμε σὲ ἀντίδραση. Ν' ἀποδείξωμε μὲ γεγονότα πὼς αὐτὸ πὸν θεωροῦν βασκανία μπορεῖ νάναι μιὰ οἰαδῆποτε ἀρρώστια, πὸν ὀφείλεται σὲ φυσικὰ αἷτια, ἴσως μὲ τὴ βοήθεια κἀποιας ψυχικῆς ὑποβολῆς, πὸν συντελεῖ ἀπλῶς εἰς τὸ νὰ ὑποβοηθῆσῃ τὴ δρᾶση τῶν φυσικῶν παραγόντων. Τὰ θυμᾶμαι καλὰ;

Ἦστόσο ἐγὼ ἦπια τὸ βρασμένο γάλα, λέγοντας πὼς τὸ ἄβραστο δὲν τὸ ἀγαπᾷ, καὶ θὰ μιλήσω μὲ τὸν κ. Νομιάτρο, νὰ δοῦμε τί πρέπει νὰ γίνη.

Νὰ πὼς ἀρχισα τὴν οὔσιαστικὴ μου δρᾶση. Εἶμαι τόσον εὐχαριστημένη, σχεδὸν περήφανη!

5 Μαρτίου

Σήμερα βρίσκομαι στὸ χωριὸ τοῦ παπποῦ. Ἡ συγκίνησή μου εἶναι μεγάλη, γιὰτὶ νοιώθω πὼς βρίσκομαι σὲ μιὰ φωλιά καπεταναίων πὸν ἐπολέμησαν γιὰ τὴν ἐλευθερία τους μὲ θυσία ὄλων τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Καθὼς περνοῦμε τὸ γεφύρι τοῦ ρυακιοῦ πὸν κατεβάζει μεγάλη νεροσυρμὴ, μαθαίνω πὼς τὸ ἔκτισαν ἀπάνω ἀπὸ δέκα φορές. Τοῦτο, γιὰτὶ τὸ γκρέμιζαν θεληματικὰ σὲ κἀθε ἐπανάσταση, κι' ἔτσι ὁ χεῖμαρρος ἦταν ἓνα φυσικὸ φρούριο στὶς τούρκικες ἐπιδρομές. Ἐκατὸν πενήντα σπίτια, πέντε ἐκκλησιές, τὸ σταθμαρχεῖο καὶ τὸ σχολεῖο. Ἄλλὰ τί πολλοὶ καφενέδες! Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς τὶς καθημερινὲς εἶναι ἀδειανοὶ — κανένας γέρος, κανένας σακάτης καὶ δυὸ-τρεῖς χωροφύλακες.

Ἡ πρώτη μου δουλειὰ εἶναι νὰ βρῶ τοὺς συγγενεῖς μου. Φαντασθῆτε τὴν ἀπογοήτευσή μου ἅμα μαθαίνω πὼς δὲν ἔχω ἐδῶ συγγενεῖς. Αὐτὰ μοῦ λέει ὁ ἐνενηντάχρονος παπα-Πόθος. Τὸν ρωτῶ σὰν γεροντότερο, γιὰτὶ μόνον αὐτὸς θὰ τὸν θυμᾶται τὸν παπποῦ.

— Γιὰ τὸν Χαρίδημο τὸν Ξωμερίτη ρωτᾶς, κοπελοῦδα μου; Αὐτὸν ἀπὸ πῆγε μὲ τὸν καπετὰν Βάρδα στὴ Μακεδονία;

1. Ἄπητις = ἀπὸ τότε.

2. Φταρμίζω = βασκαίνω.

3. Ριφάκι = ἐρίφιον, κατσικάκι.

4. Γήτεμα = ἐξορκισμός.

5. Νέικη = νέα.

6. Γρέ = γραῖα.

7. Φάσκω = λέγω.

—Μάλιστα, γέροντα, τοῦ λέω, εἶναι παππούς μου.

Ὁ γέρος παπὰς ξαφνιάζεται, σκαλίζει λίγο στή μνήμη του καί μοῦ λέει:

—Θυμᾶμαι τότε καλά, κόρη μου. Λεβέντης ἄντρας. Ἐμεῖς τὸν ἐβγάλαμε Ἐωμερίτη. Τ' ὄνομά του ἦτανε Κανάκης, Χαρίδημος Κανάκης. Ἦρθε ἀπὸ τ' ἀνατολικά, ἀπὸ τὸ Λασήθι, κυνηγημένος, ὡς ἐλέγασι, γιὰ φονικό, μὰ ἀποδειχτήκε πῶς δὲν εἶν' ἀλήθεια. Ἐμεῖς τὸν ἐδεχτήκαμε μὲ ἀγάπη, γιατί ἦτονε παλικάρι καὶ καλὸς κλαδευτής. Ἐκάθισε λίγα χρόνια κι' ὕστερις ἔφυγε γιὰ τὸ Μακεδονίτικο. Καί τί γυρεύεις στὸ χωριό μας;

—Ἦρθα νὰ ἐργαστῶ στὸν τόπο τοῦ παπποῦ, μὰ πού αὐτὸς ἐπολέμησε ἐκεῖ πάνω γιὰ τὴ λευτεριά τῆς βορεινῆς πατρίδας. Μὰ βλέπω πῶς δὲν εἶν' ὁ τόπος του ἐδῶ.

—Κάνεις μεγάλο λάθος, κοπελούδα μου, καί νὰ μὲ συμπαθᾶς. Τὸ χωριὸ τοῦ παπποῦ σου δὲν εἶν' αὐτό, μὰ ὁ τόπος του, ἡ πατρίδα του, εἶν' αὐτή, ἡ Κρήτη, ἡ χιλοκαμένη καὶ ἡ ἀνυπόταχτη. Εἶσαι στήν πατρίδα τοῦ παπποῦ σου. Νὰ καλέσω τὸν ἔγγονά μου τὸ δάσκαλο νὰ σοῦ τὰ πῆ περιδιὰ γραμμάτου.

Καταβαίνω τὸ μάθημα πού μοῦ δίνει ὁ γέροντας καί νιώθω νὰ κοκκινίζω ἀπὸ ντροπή.

6 Μαρτίου

Ἐφιλοξενήθηκα στὸ σπίτι τῆς ἀνηψιάς τοῦ παπα-Πόθου. Εἶναι χήρα καὶ ἄτεκνη. Στὸ ἀνώγειο ἔχει δυὸ δωμάτια καὶ στὸ κάτω ἔχει ἓνα εἶδος καφενεῖου, ὅπου ἐτοιμάζει καὶ φαγητὸ γιὰ περαστικούς ἐπισκέπτες. Μοῦ ἔδωσε τὸ κρεβάτι της κι' ἀποτραβήχτηκε στὸ ἄλλο δωμάτιο. Ἡ περιποίηση πού μοῦ κάνει δὲν εἶναι περιποίηση ξενοδόχισσας παρά φιλοξενία. Κατεβαίνω στὸ ἰσόγειο, ὅπου μοῦ φέρνει ζεστὸ γάλα καὶ παξιμάδια. Δὲν εἶχα τελειώσει τὸ λιτὸ πρόγευμά μου, καὶ φτάνει ὁ δάσκαλος σταλμένος ἀπὸ τὸν παπποῦ του. «Ἐμμανουὴλ Ποθάκης, πτυχι-

οῦχος τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας». Ἔτσι μοῦ συνιστάται. Ἀναγκάζομαι κι' ἐγὼ νὰ συστηθῶ ἀνάλογα: «Μαλαματένια Ἐωμερίτη, πτυχιοῦχος τῆς Σχολῆς Ἐπισκεπτριῶν Ἀδελφῶν».

—Ἐμαθα ἀπὸ τὸν παπποῦ ὅτι εἶστε ἐγγονὴ τοῦ καπετάν Ἐωμερίτη καὶ ὅτι ἐζητήσατε νὰ ὑπηρετήσετε στήν ἰδιαίτερὴ του πατρίδα. Αὐτὸ καὶ μόνο σᾶς καλοσυνιστᾷ. Νὰ ξέρετε ὅτι θὰ εἶμαι στή διάθεσή σας καὶ θὰ σᾶς βοηθήσω σὲ ὅτι χρειαστῆτε.

Εἶναι νωρίς νὰ τοῦ ζητήσω τίς πληροφορίες πού θέλω γιὰ τὴν πραγματικὴ ρίζα τῆς γενιᾶς μου καὶ προτιμῶ νὰ τοῦ μιλήσω γιὰ τὴ δουλειά μου. Τοῦ λέω ὅτι ζητῶ νὰ δῶ τί ὑγειονομικὰ προβλήματα ἔχει τὸ χωριὸ καὶ πῶς μπορούμε μὲ παιδαγωγικὸ τρόπο νὰ βάλουμε τοὺς χωρικοὺς νὰ τὰ τακτοποιήσουν μόνοι τους.

Δὲν μπορῶ, κ. Καθηγητά, νὰ ξεχάσω τὴν ἐπιμονή σας στὸ ζήτημα τῆς διαπαιδαγωγήσεως τοῦ κοινοῦ στήν ὑγιεινή.

Τὸν παρακαλῶ νὰ πᾶμε στὸ σχολεῖο. Μὲ πόση ἱκανοποίηση θὰ τοῦ ὑποδείξω τίς ἐλλείψεις πού μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν...

Τὸ σχολεῖο εἶναι στήν ἄκρη τοῦ χωριοῦ. Ἐνα παλιὸ χτίριο ἐπισκευασμένο μὲ προσθήκη δυὸ καινούριων δωματίων. Στὸν περίβολό του εἶναι μιὰ ἐκκλησοῦλα ἀφιερωμένη στήν Ἁγία Φωτεινή. Ἡ φαντασία μου μὲ κάνει νὰ δίδω ἰδιαίτερη σημασία στὸ ὄνομα τῆς ἁγίας πού παραστέκει στὸ σχολεῖο. Θὰ φωτίζη μὲ τὴ μάθησή, σκέπτομαι, αὐτὸ τὸ μέρος.

Ὡστόσο ψάχνω νὰ βρῶ ἐλαττώματα, γιὰ νὰ ἔχω τὴν εὐκαιρία νὰ δείξω τίς γνώσεις μου. Ὅλα εἶναι καθαρὰ καὶ ἀσβεστωμένα, τὰ παιδιὰ εἶναι ντυμένα φτωχικὰ μὰ εἶναι καθαρὰ καὶ κοκκινομάγουλα. Πολλὰ εἶναι ξυπόλυτα. Ἄν δὲν ἦταν ἀκόμη χειμῶνας καὶ κρύο, θὰ τὸ θεωροῦσα σχεδὸν ὑγιεινὸ πῶς δὲν φοροῦν παπούτσια. Ἔχουν τὰ βιβλία τους σὲ ὕφαντες σακκοῦλες κρεμασμένες ἀπὸ τὸν ὄμο τους. Σκαλίζω μερικὲς τέτοιες σακκοῦλες μὲ τρόπο. Ὁ δάσκαλος μὲ κοιτάζει μὲ περιέργεια, θὰ διερωτᾶται βέβαια σὰν τι γυρεύω νὰ βρῶ. Βγάζω ἀπὸ τὴ σακκοῦλα

1. Ἐβγάλαμε = ὠνομάσαμε.

ένος γαλανομάτη, πού ὅπως μαθαίνω εἶναι 7 χρονῶ μὰ φαίνεται 10, ἓνα κομμάτι ξερὸ παξιμάδι. Εἶναι ἀπὸ κρίθινο ἀλευρι ζυμωμένο μὲ λάδι.

—Μοῦ δίδεις λίγο ἀπὸ τὸ ψωμί σου, μικρούλη;

—Δίδω σου, μοῦ λέει, ἔχομε πολὺ στὸ σπίτι μας. Ἔχομε καὶ ἀτότυρο, μὰ ἡ μάνα μου δὲ μοῦβαλε στὴ σακκούλα, γιὰτὶ λερώνονται τὰ βιβλία.

Δοκιμάζω τὸ μαῦρο αὐτὸ ψωμί καὶ τὸ βρίσκω πολὺ νόστιμο, μὰ γιὰ νὰ κάμω κάποια παρατήρηση, λέω στὸ δάσκαλο:

—Νομίζετε, κύριε Ποθάκη, ὅτι τὰ παιδιὰ αὐτὰ τρῶνε τόσο λεύκωμα ὅσο τοὺς χρειάζεται στὴν ἡλικία αὐτὴ πού ἀναπτύσσονται;

—Βεβαίως, μοῦ λέει, γιὰτὶ συχνὰ τρῶνε αὐγά. Ἄρκετὰ σπάνια ὅμως κρέας. Μὰ τρῶνε πολὺ τυρὶ, καὶ ἂν κρίνωμε ἀπὸ τὴν ὄψη τους δὲν ἔχουν σημάδια ὑποσιτισμοῦ. Δὲν εἶν' ἔτσι;

Ἄθελήτᾳ του ὁ δάσκαλος μοῦ ἔδωκεν ἓνα μάθημα. Ἐθυμήθηκα ἔπειτα πὼς δὲν εἶναι μόνο τὸ ἀφθονο κρέας πού ἔχει ἀξία, καὶ ὅτι μὲ λιγώτερο λεύκωμα, ἄρκετὸ λάδι καὶ πολλὰ ὠμὰ λαχανικὰ μπορεῖ ἓνα

παιδὶ νὰ τρέφεται πολὺ ὑγιεινά. Ἐντράπηκα λίγο πού εὐρέθηκα κατώτερη ἀπὸ τὸ δάσκαλο σὲ ζητήματα ὑγιεινῆς. Θέλω νὰ ἐπιμείνω, γιὰ νὰ μὴ χάσω ὅλως διόλου τὸ κύρος μου.

—Ἴσως δὲν τρῶνε ποτὲ ψάρι, λέω, καὶ γιὰ τὰ παιδιὰ τὸ ψάρι εἶναι ἓνα χρησιμότερο τρόφιμο.

—Τρῶνε, δεσποινίς, ἀλλὰ τὸ ψάρι τῶν φτωχῶν. Ἐδῶ ὁ κόσμος τρώει ἄρκετὰ συχνὰ μπακαλιάρο, πού τὸν λένε «φτωχογιάννη». Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἐπαρχίας μας σπανίως θὰ ἔλθῃ φρέσκο ψάρι, ἐκτὸς ἂν τὸ στείλουν δῶρο σὲ κανέναν. Ἔχω διαβάσει ὅμως πὼς αὐτὸ τὸ παστὸ ψάρι εἶναι θρεπτικότερο καὶ ὑγιεινὸ.

Ἐγκαταλείπω τὸ θέμα τῆς διατροφῆς, ὅπου, ὡς φαίνεται, τὴν ἔπαθα, καὶ ρωτῶ:

—Ὅλα τὰ παιδιὰ ἔχουν δαμαλισθῆ;

—Δυστυχῶς ὄχι, μοῦ λέει, τὰ πιὸ πολλὰ δαμαλίζονται σὰν ἔλθουν στὸ σχολεῖο.

Θυμᾶμαι τὸν κίνδυνο τῆς ἐγκεφαλίτιδος ἀπὸ τὸν πρῶτο δαμαλισμὸ σὲ μεγάλη ἡλικία, καὶ σκέπτομαι νὰ μιλήσω μὲ τὸν Νομίατρο γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Δὲν θάτανε σωστὸ νὰ τρομοκρατήσω τοὺς γονεῖς.

(Συνεχίζεται)

ΤΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΤΗΣ «ΕΛΕΥΘΟΥΣ», ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΕΛΕΝΑΣ Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

Πρὸς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον
τοῦ Συλλόγου Ἐπιστημόνων Μαιῶν

Ἀξιότιμος Δις Πρόεδρος,

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ ἡμετέρου Ἰδρύματος κατὰ τὴν συνεδρίασίν του τῆς 9ης Νοεμβρίου ἐ.ἔ. ἔλαβε γνῶσιν τῆς ἀπὸ 16.10.1959 ἐπιστολῆς σας δι' ἧς γνωρίζετε ὅτι τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Συλλόγου Ἐπιστημόνων Μαιῶν, συνελθὼν εἰς ἑκτακτον συνεδρίασιν ἐπὶ τῷ θλιβερῷ ἀγγέλματι τοῦ θανάτου τῆς Ἰδρυτριάς καὶ Προέδρου τοῦ Ἰδρύματος Ἑλενας Ε. Βενιζέλου, ἀπεφάσισεν ὅπως ἀφιερωθῆ ἕξ ὀλοκλήρου

προσεχῆς τεύχος τοῦ ὑπὸ τοῦ Συλλόγου σας ἐκδομένου ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ «Ἐλευθᾶ», καὶ δαπάναις ὁμῶν, εἰς μνήμην ταύτης καὶ τοῦ ἔργου της.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον μοὶ ἀνέθεσε διὰ τοῦτο νὰ σᾶς διαβιβάσω τὰς θερμότητας εὐχαριστίας του διὰ τὴν εἰς μνήμην τῆς ἀληθμονήτου Ἐθνικῆς Ἐδεργέτιδος ἄκρας εὐγενῆ ἐκδήλωσίν σας, εἰς τὰς ὁποίας παρακαλῶ ὅπως προσθέσητε καὶ τὰς ἰδικὰς μου.

Μετὰ τιμῆς

Ἡ Πρόεδρος τοῦ Δ.Σ. τοῦ Μ.Μ.Η.
Δ. Μ. ΣΑΡΡΗ